

Flere funksjonshemmede i arbeid

Knapt halvparten av de funksjonshemmede er yrkesaktive, sammenlignet med 78 prosent av befolkningen totalt i alderen 16-66 år. Det siste året har flere funksjonshemmede kommet i arbeid, etter en nedgang i 2003. Hver fjerde funksjonshemmede uten arbeid, ønsker seg til arbeidslivet.

Tor Petter Bø

Høsten 2005 skal intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv evalueres. Økt yrkesaktivitet blant personer med redusert funksjonsevne er ett av målene i denne. Arbeidskraftmyndighetene, som er ansvarlige for attføringsarbeidet, ønsker mer informasjon om situasjonen for personer med ulike funksjonshemninger og deres tilknytning til arbeidsmarkedet. Dette er særlig blitt aktualisert de siste årene etter inngåelsen av intensjonsavtalen mellom myndighetene og partene i arbeidslivet om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen). Med dette som bakgrunn, er det siden 4. kvartal 2000 gjennomført fire tilleggsundersøkelser til arbeidskraftundersøkelsen om funksjonshemmede på arbeidsmarkedet. Den siste var i 2. kvartal 2004, og det ble gjort enda en undersøkelse for 4. kvartal 2004 (publiseres 1. mars 2005). Så blir det en gjentakelse i 2. kvartal i år, som innspill til evalueringen av IA-avtalen. Det er Arbeids- og sosialdepartementet som er oppdragsgiver for undersøkelsene, som trolig blir gjennomført årlig også i årene framover.

Definisjon av funksjonshemning

I det innledende spørsmålet i undersøkelsen blir funksjonshemning definert som "fysiske eller psykiske helseproblemer av mer varig karakter som kan medføre begrensninger i det daglige liv", fulgt av noen eksempler på dette. I praksis er det folks oppfatning av sin egen situasjon vi måler, selv om vi forsøker oss på noen presiseringer. Et konkret helseproblem mestres ulikt fra person til person, og dette vil gjenspeiles i de svarene som gis i undersøkelsen.

I 2002 hadde EU-landene en tilsvarende undersøkelse. I forhold til deres opplegg har vi gått noe lenger i å spesifisere hva som menes med en funksjonshemning. På den måten kan det tenkes at vi får noe mer stabilitet fra år til år når det gjelder hvem som definerer seg som funksjonshemmet.

I aldersgruppa 16-66 år oppgir 476 000 personer at de har en funksjonshemning, nær 16 prosent av befolkningen. Sammenlignet med de to foregående årene er tallet ca. 40 000 høyere, men på linje med tallet for 4. kvartal 2000.

Det er en høyere andel funksjonshemmede blant kvinner enn blant menn, nær 18 prosent mot 14. Mindre overraskende er det vel at andelen med funksjonshemning øker kraftig med alderen, fra 6 prosent blant ungdom til 33 prosent blant de eldste.

Halvparten med i arbeidsstyrken

46 prosent av de funksjonshemmede var i arbeid i 2. kvartal 2004, en økning på 4 prosentpoeng fra 2003. Dermed er vi tilbake på nivået fra 2002, etter at vi i 2003 kunne rapportere om en nedgang i yrkesaktiviteten for de funksjonshemmede. Til sammenligning har sysselsettingsprosenten totalt sett gått noe ned de siste to årene.

Vi ser ellers en nedgang i arbeidsledigheten for de funksjonshemmede det siste året, i tråd med trenden totalt sett. Alt i alt betyr dette at knapt halvparten av de funksjonshemmede er med i arbeidsstyrken, sammenlignet med 78 prosent av befolkningen totalt i alderen 16-66 år.

Økningen i yrkesaktiviteten for de funksjonshemmede det siste året var:

- størst for dem under 40 år
- like sterk for kvinner som for menn
- jevnt fordelt på næring, yrke, heltid og deltid.

Funksjonshemmede med deltidsjobb

Det er en høyere andel deltidsarbeidende blant de funksjonshemmede enn blant de sysselsatte totalt, 42 mot 27 prosent totalt. Dette er på omtrent samme nivå som i de tidligere undersøkelsene, feilmarginen tatt i betraktning.

Ellers er de funksjonshemmede:

- noe overrepresentert i helse- og sosialtjenester
- noe underrepresentert i yrker med krav til høyere utdanning
- i noe høyere grad midlertidig ansatt enn andre.

Alt dette er i samsvar med tidligere undersøkelser.

Begrensninger i arbeidsevnen

Bortsett fra undersøkelsen i 2. kvartal 2004, har vi også hatt noen spørsmål om i hvilken grad funksjonshemningen begrenser arbeidsevnen, og om tilrettelegging av arbeidssituasjonen. Av de funksjonshemmede som var i arbeid i 2003 oppgav 70 prosent at funksjonshemningen begrenser hva slags *type arbeidsoppgaver* de kan utføre, tatt i betraktning de hjelpemidler som de måtte ha til rådighet. Dette var som i 2002. Seks av ti mente at funksjonshemningen begrenser *hvor mye* de kan arbeide, det vil si den daglige eller ukentlige arbeidstid. Også dette var som i 2002.

Tilrettelegging av arbeidet

Halvparten av de ansatte sa i 2003 at de hadde fått arbeidssituasjonen tilpasset funksjonshemningen. Dette er en noe høyere andel enn i de foregående undersøkelsene. Vanligst er det med endringer i arbeidsoppgavene og i arbeidstiden.

Av de som *ikke* hadde fått arbeidssituasjonen tilpasset funksjonshemningen, sier 20 prosent at det er behov for slik tilpasning, omtrent som i tidligere undersøkelser. For 2. kvartal 2003 var det ingen signifikant forskjell mellom ansatte i IA-/ikke-IA-bedrifter verken når det gjelder faktiske tilpasninger som er gjort eller behovet for slik tilrettelegging.

Av dem som allerede har fått noe tilrettelegging, har rundt 20 prosent behov for enda mer.

	4. kvartal 2000	2. kvartal 2002	2. kvartal 2003	2. kvartal 2004
Personer med funksjonshemning. 1 000	460	438	433	476
Andel av personer i alt. Prosent.....	15,7	14,7	14,4	15,7
Sysselsatte med funksjonshemning. 1 000	216	204	184	220
Andel av personer med funksjonshemning. Prosent	47,0	46,6	42,5	46,3
Arbeidsledige funksjonshemmede. 1 000	14	13	17	12
Andel av personer med funksjonshemning. Prosent	3,0	3,1	3,9	2,4

Ansatte i alt	100
Ingen tilpasninger	51
En eller flere tilpasninger.....	49
Endringer i arbeidsoppgavene ..	29
Endringer i arbeidstiden	23
Fysisk tilrettelegging	19

Ansatte i alt	100
Ikke behov for tilrettelegging	80
Behov for tilrettelegging	20
Endringer i arbeidsoppgavene	14
Endringer i arbeidstiden	9
Fysisk tilrettelegging	10

Tabell 4. Funksjonshemmede ikke-sysselsatte, etter ønske om arbeid. 2. kvartal 2004. Prosent

Ansatte i alt	100
Ønsker ikke arbeid	76
Ønsker arbeid	24
Av dette	
Tidligere sysselsatt	93
Av dette	
Sluttet pga. sykdom/uførhet	56
Ble oppsagt/permittert	14
Arbeidet var tidsbegrenset ..	10

I tillegg har vi noen tall for dem som ikke er i arbeid, her også for 2004:

Funksjonshemmede ikke-sysselsatte etter ønske om arbeid

24 prosent av de 255 000 funksjonshemmede uten jobb ønsker et inntektsgivende arbeid, en nedgang på 3-4 prosentpoeng fra årene før. Over 90 prosent av dem har tidligere vært sysselsatt, og over halvparten sier at de sluttet på grunn av sykdom eller uførhet.

Av dem som sluttet i jobben på grunn av sykdom eller uførhet, mener en fjerdedel at de kunne ha fortsatt i jobben med visse tilpasninger, mest i form av endringer i arbeidsoppgavene.

Kopling til bedrifter med IA-avtale

Vi har gjort en kopling av de ansatte i AKU mot Rikstrygdeverkets register over bedrifter som har inngått intensjonsavtale om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtale). Her finnes det foreløpig tall bare for to år (2003 og 2004), og de fleste endringstall ligger innenfor feilmarginen.

Noen har en ganske kort historie som IA-bedrift, mens andre har en lenger historie. Av den grunn vil det være vanskelig å si om forskjeller i andelen funksjonshemmede i bedrifter med og uten IA-avtale har sammenheng med virkemidlene i IA-avtalen.

Andel ansatte som omfattes av IA-avtale

I 2. kvartal 2004 arbeidet 43 prosent av de *ansatte totalt* i en IA-bedrift, mens det samme gjaldt for 49 prosent av de ansatte *med funksjonshemning*. I denne sammenheng bør en være oppmerksom på at aldersfordelingen er nokså ulik mellom ansatte i bedrifter med og uten avtale. Blant de ansatte i bedrifter med avtale er det relativt flere i alderen 40 år og over.

Andel funksjonshemmede i bedrifter med og uten IA-avtale

Ifølge tallene for 2. kvartal 2004 var andelen funksjonshemmede i IA-bedrifter 10,8 prosent, mens den var 8,5 prosent i bedrifter uten avtale. Ett år tidligere var andelen 8,8 og 7,5 prosent. Andelen funksjonshemmede har altså økt noe mer i IA-bedrifter enn i bedrifter uten IA-avtale. For å få sammenlignbare tall har vi her valgt utgangen av juni 2003 som referansedato i IA-registeret for begge år.

Fordelt på næring er endringstallene stort sett innenfor feilmarginen. Men i helse- og sosialtjenester har andelen funksjonshemmede økt mer i bedrifter med IA-avtale enn i bedrifter uten avtale. Det er også i denne næringen man finner relativt flest funksjonshemmede.

Mottak av stønader

Av dem som er sysselsatt, mottar 39 prosent av de funksjonshemmede én eller flere stønader som følge av funksjonshemningen, på nivå med tidligere undersøkelser. I over halvparten av tilfellene er det uførepensjon det dreier seg om. Andelen stønadsmottakere er høyest i IA-bedrifter. Forskjellen er på 12 prosentpoeng, en fordobling fra 2003. Dette kan være en indikasjon på at ikke bare er andelen funksjonshemmede høyere i IA-bedrifter enn i andre bedrifter, men funksjonshemmede i IA-bedrifter har også i større grad en mer alvorlig funksjonshemning.

Se også:

Temaside om arbeid

<http://www.ssb.no/arbeid>

og

<http://ssb.emner/06/01/rapp-200425/>